

[musiikkia]

Tuomo Nuorluoto: Tervetuloa hyvät kuulijat Suomen Rooman-instituutin Parlatorio-podcastin pariin. Mun nimeni on Tuomo Nuorluoto. Olen instituutin tutkijalehtori ja tämän podcastin juontaja. Tänään meillä on studiossa vieras, joka ei varmasti monille podcastin kuuntelijoille esittelyä kaipaa. Eli kyseessä on antiikintutkija Suomen Rooman-instituutin edellinen tutkijalehtori dosentti Elina Pyy, joka juonsi tätä podcastia useamman kauden verran. Tervetuloa takaisin Parlatorioon Elina.

Elina Pyy: Kiitos paljon. Kiva olla täällä. Jotenkin vähän jännää olla tällä puolella pöytää.

Tuomo: Joo. Mä meinasin just kysyäkin, että miltäs nyt tuntuu istua sillä puolella. Sä olet lukuisissa Parlatorio-jaksoissa aiemmin kysellyt aina ihmisiltä aluksi, että mikä heidän Rooma-suhde on. Sä voisit ehkä nyt kanssa vähän kertoa, että mikä sun suhde Roomaan ja Suomen Rooman-instituuttiin on.

Elina: Joo, mielelläni. Mun suhde Suomen Rooman-instituuttiin menee tuonne parinkymmenen vuoden taakse sen alku tai itse asiassa vähän kauemmaksikin. Mä olen ollut 2003 ensimmäistä kertaa Roomassa lukioryhmän kanssa, ja silloin vierailtiin instituutissa. Se on se ihan ensikosketus.

Tuomo: No niin.

Elina: Mutta sitten varsinaisesti yliopisto-opinnot aloitettuani sain tietää näistä opiskelumahdollisuuksista, instituutin vetämistä kursseista. Mähän olin silloin jo opinnoissa hyvin selkeästi tiesin, että antiikintutkimus on se juttu, jota haluan tehdä ja joka kiinnosti eniten. Mulla oli tosiaan historia pääaineena, sivuaineena kreikka, latina, klassillinen arkeologia. Tavallaan olin menossa sitä kohti muutenkin ja hirveän innoissani aiheesta. Sitten 2006 mä olin instituutin johdantokurssilla ja 2007 tieteellisellä kurssilla. Kaj Sandberg oli silloin johtajana. Sitä kautta se kipinä syttyi ja into ja palo myöskin siihen tutkimuksen tekemiseen tuli. Jotenkin sitä ennen mä olin ehkä opiskelijana ollut kauhean innoissani näistä aiheista ja halunnut oppia lisää, mutta sitten instituutissa vieraillessa ja siellä kursseilla osallistuessa kun tapasi ihmisiä, jotka oikeasti tekee sitä työkseen, sen tajusi, että tätä voi myös tehdä työkseen ja alkoi ehkä tietoisesti enemmän mennä siihen suuntaan.

Tuomo: Joo. Mä luulen, että se on monille ollut jonkinlainen tieteellinen kasvuympäristö kyllä toi instituutti.

Elina: Mm. Ja sitten tietysti tärkeimpiä kokemuksia omalla uralla ylipäättään, sellaisia itseä eniten tutkijana muokanneita, oli se, kun mä olin 2011 ja 2012 Katariina Mustakallion työryhmässä. Katariina Mustakallio oli instituutin johtaja 2009–2013. Meillä oli siis kaksi vuotta siinä, joiden aikana työryhmä intensiivisesti toimi ja työskenteli siellä Roomassa. Meidän työryhmän aihe oli lapsuus ja nuoruus antiikissa ja keskiajalla. Ja ne oli sellaisia aikoja, jotka tuntuu, että vaikutti voimakkaasti sekä omaan tutkimukseen, mihin suuntaan se on mennyt myöhemmin, että myös omaan kasvamiseen ihmisenä ja ihmissuhteisiin ja tällai. Siellä muodostui vahvoja ystävyys-suhteita ja oli merkityksellinen kokemus monella tapaa.

Tuomo: Joo. Mä luulen, että niihin aikoihin mekin ollaan varmaan ensimmäisen kerran Villa Lantessa tavattu.

Elina: Kyllä.

Tuomo: Varmaan mun tieteellisen kurssin aikana 2013.

Elina: Joo, koska se oli Katariina Mustakallion vetämä kurssi.

Tuomo: Joo, juuri näin.

Elina: Silloin me ollaan tavattu.

Tuomo: Joo. Katariina Mustakallion työryhmähän tutki lapsuutta antiikissa siis.

Elina: Joo.

Tuomo: Ja sehän tavallaan nivoutuu tähän tämmöiseen laajempaan instituutissa jatkuneeseen sosiaalishistorialliseen traditioon, jossa siis on paljon tutkittu muun muassa just sukupuolta, lapsuutta ja tämäntyyppisiä teemoja. Kerro vähän tarkemmin, mitä tämä työryhmä tutki.

Elina: Me tutkittiin siis lapsuutta ja nuoruutta hyvin laajalla skaalalla. Itse asiassa etruskihaudat oli siellä kronologisesti varhaisinta materiaalia. Sieltä ihan sinne sydänkeskiajalle. Ehkä mun pitää alkuun sanoa, että tämä oli tietyllä tapaa jatkumoa tai jos ei jatkumoa, niin ainakin liittyi Katariina Mustakallion aikaisempaan Akademia-projektiin, jossa myös tutkittiin lapsuutta antiikissa ja sosialisaatiota. Eli myös se sosialisaatio siinä tärkeänä tutkimuskysymyksenä, eli se, että ihminen otetaan sosiaalisen ryhmän jäseneksi ja indoktrinoidaan niihin ryhmän yhteisön arvoihin ja tapoihin. Me haluttiin keskittyä nimenomaan siihen lasten omaan toimijuuteen tai tutkia sitä sitä kautta. Hyvin useinhan antiikin lähteissä ja muissakin historiallisissa lähteissä lapset näyttäytyy helposti vähän sellaisina toiminnan kohteina. Heille tehdään asioita, heille tapahtuu asioita, heitä viedään paikasta toiseen. Me haluttiin pureutua nimenomaan siihen, millaista toimijuutta niillä lapsilla itsellään oli, millaisia mahdollisuuksia heillä oli vaikuttaa omaan elämään ja sosiaaliseen ympäristöön, mikä se rooli ja merkitys siinä yhteisössä oli. Eli miten ne lapset itse aktiivisesti astui yhteisön jäseniksi sen sijaan, että heidät olisi vaan otettu sinne.

Tuomo: Joo. Saanko mä tähän tällaisen jatkokysymyksen?

Elina: Totta kai.

Tuomo: Koska meillä harvemmin on mitään lapsien itsensä tuottamaa kirjallista aineistoa ja muuta, niin minkälaisia lähteitä tällaisessa tutkimuksessa voi käyttää?

Elina: Meillä oli tosi laaja lähdepohja ja monipuolinen lähdepohja tässä ryhmässä. Nyt ehkä kannattaa mainita, että itseni lisäksi siinä oli siis Jenni Kuuliala keskiajantutkija, joka tutki vammaisia lapsia kanonisaatioprosesseissa. Sitten oli Sonia Taiarol, joka tutki lapsi etruskihautamaalauksissa Tarquiniassa. Sanna Joska, hänen tutkimuksena käsitteli keisarillisen perheen lasten kunniapiirtokirjoituksia Rooman valtakunnan itäosista. Mikko Pentti tutki yläluokkaisten tyttöjen koulutusta kirkkoisien kirjeiden kautta. Jos teen pieniä virheitä, pahoittelut asianosaisille. Ja sitten Svetlana Hautala, hänellä oli antropologinen lähestymistapa. Hän käsitteli sitten omassa artikkelissaan sitä, että miten roomalaisten lasten haudoista löytyneitä nukkeja on viimeisen parin sadan vuoden aikana tulkittu, millaisia merkityksiä niihin on liitetty. Sitten lisäksi tähän meidän julkaisuun Agents and Objects, joka julkaistiin vuonna 2015, siihen kirjoitti lisäksi Ville Vuolanto ja Sari Katajala-Peltomaa Tampereelta, jotka toi omat osaamisensa. Sari keskiajan tutkija ja Ville roomalaisen myöhäisantiikin ja Egyptin papyrologian tutkija. Eli se lähdeskaala oli tosi laaja: kirjallisuutta, materiaalisia lähteitä, ne hautamaalaukset ja piirtokirjoitukset, roomalaisaikaisia papyruksia Egyptistä, kirkkoisien kirjoituksia, kirjeenvaihtoa, keskiaikaisia käsikirjoituksia. Totta kai se tarkoittaa sitä, että jokainen pitkälti hoiti sen oman tonttinsa, mutta kyllä siinä oppi myös eri lähderyhmistä ammentamista ja eri lähderyhmien yhdistelemistä, joka historioitsijalle tietysti on tosi tärkeää ja josta on voinut viedä mukanaan omaan työhön.

Tuomo: Joo.

Elina: Ja nyt mä huomaan, mä tässä jaaritellessa unohdan kertoa, mitä mä itse tutkin [naurahtelua].

Tuomo: Joo, kerro ihmeessä.

Elina: Mä olen keskittynyt itse voimakkaammin kirjallisiin lähteisiin ja erityisesti silloin tein paljon roomalaista historiankirjoitusta. Mä tutkin siis sitä, että millaisia mielikuvia ja asenteita ja stereotypioita nuoruuteen liitettiin ja nimenomaan nuoriin miehiin liitettiin Augustuksen aikaisessa historiankirjoituksessa. Ja sitten tämän yhden legendaarisen tarinan eli Horatiusten ja Curiatiusten tarinan kautta tutkin sitä, miten nimenomaan nuorten hahmojen kautta opetettiin uudelle roomalaissukupolvelle tämän Augustuksen ajan kulttuurisen vallankumouksen jälkeen vanhoja arvoja, mores maiorum.

Tuomo: Joo, okei. Tässä on kyllä kieltämättä valtava, myös ajallisesti ja maantieteellisesti ja kulttuurisesti aika laaja tutkimus. Voin kuvitella, että lähteetkin tässä tosiaan vaihtelee aika runsaasti, että minkälaisia lähteitä on hyvä käyttää tämmöisessä. Just esimerkiksi kirkkoisien tai etruskien seinämaalaukset, niin siinä nyt on taas kaksi eri ryhmää.

Elina: Joo ja eihän kukaan tietenkään näitä kaikkia voi hallita silleen sujuvasti.

Tuomo: Ei tietenkään.

Elina: Mutta senkin kannalta tuntui, että se seminaarityöskentely ja yhdessä keskusteleminen oli tosi hyödyllistä sen projektin aikana.

Tuomo: Joo ja tuommoinen tietty poikkitieteellisyshän on tosiaan perinteisesti ollut instituutin parhaita puolia.

Elina: Kyllä.

Tuomo: Mä mainitsinkin, että instituutissa on pitkä, aluksi ehkä voisi puhua naistutkimuksen traditiosta, joka sittemmin on ehkä siirtynyt laajemmin sukupuolentutkimukseen. Laajemmin sukupuolen eri aspekteja, maskuliinisuutta ja erilaisia intersektionaalisia aspekteja. Tästä oikeastaan ehkä päästään tähän, mitä sä tällä hetkellä teet. Sulla on nyt tämä uusi projekti Kivun kuva ja miehen malli, kärsivä miesruumis länsimaaisessa taiteessa ja kulttuurissa. Mä luulen, että meidän kuulijoita voi kiinnostaa, mitä sä nykyään puuhaillet. Niin kerro.

Elina: Joo. Mun kausi Suomen Rooman-instituutissa päättyi tosiaan reilu vuosi sitten Heinäkuussa 2023.

Tuomo: Joo, koska mulla alkoi noin vuosi sitten.

Elina: Just näin. Tulin sitten siinä vaiheessa takaisin Suomeen ja aktiivisesti hain uusia työpaikkoja ja tutkimusrahoitusta. Olin jo sen viimeisen vuoden aikana ideoinut tällaista uutta projektia. Mua on tosi pitkään kiinnostanut soveltaa ruumiin fenomenologista teoreettista viitekehitystä antiikintutkimukseen. Ja tietenkin osittain sen sukupuolentutkimustaan kautta luontevasti myös tämmöiset kehollisten kokemusten teemat on tulleet kiinnostaviksi. Mä olen oikeastaan ehkä koko oman tutkimusuran tuntenut jonkinlaista vetoa kehollisuuden ja väkivallan teemoihin. Mähän tein mun väitöskirjan roomalaisesta sotaepiikasta.

Tuomo: Joo.

Elina: Maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta ja roomalaisesta identiteetistä sotaepiikassa. Sieltäkin totta kai se väkivalta ja väkivallan kokemus tuli aika vahvasti esiin.

Tuomo: Joo.

Elina: Ja sitten tutkijalehtorina ollessani mulla oli tuo sukupuolitettua väkivaltaa käsittelevä projekti. Tavallaan se oli luonteva jatkumo, että siitä väkivallasta mä halusin siirtyä... Toiminnasta kokemukseen, väkivallasta kipuun.

Tuomo: Joo.

Elina: Ja sitten mulla on ollut omassa tutkimuksessa kaksi rinnakkain kulkevaa hyvin tärkeää juonetta. Toinen on nimenomaan se antiikin sukupuolentutkimus, jossa koen asemoituvani osaksi sitä instituutin tutkimusperinnettä ja toinen on antiikin jälkivaikutus.

Tuomo: Joo.

Elina: Ja tässä uudessa projektissa nämä tulevat aika saumattomasti yhteen. Tämä on Koneen Säätiön rahoittama kolmevuotinen hanke. Meitä on siinä mun itseni lisäksi kolme muuta tutkijaa eli Jaakkojuhani Peltonen Tampereen yliopistosta, Ville Hakanen Helsingistä ja Henna Ala-Lehtimäki Turusta. Tämä on monialainen ja kolme yliopistoa yhdistävä projekti, jossa me tutkitaan siis sitä, että millaisia merkityksiä kärsivään miesruumiiseen on liitetty historiallisesti, miten niitä on kommunikoitu kirjallisten, kuvallisten ja esittävien traditioiden kautta ja mitä ne kertoo, mitä ne muuttavat kivun kuvaukset ja kärsivän miesruumiin kuvaukset kertoo maskuliinisuuteen liittyvien ihanteiden muutokset aikojen saatossa.

Tuomo: Joo. Tuo on kieltämättä tosi kiinnostava teema kyllä. Mä en tiedä, voiko jo tässä vaiheessa projektia kysyä, mutta voidaanko puhua, että oliko antiikissa stereotyyppistä kärsivää miestä?

Elina: Joo. Voisi sanoa ehkä, että oli erilaisia stereotyyppisiä kärsiviä miehiä.

Tuomo: Joo.

Elina: Meillä on kaksi sellaista tarinatraditioita, joiden vaikutusta me erityisesti halutaan tutkia ja tarkastella läpi historian. Toinen on kreikkalainen mytologia ja toinen on roomalainen eksemplaarinen historiankirjoitus.

Tuomo: Aivan.

Elina: Ja niissä ne on aika erilaiset ne kärsivät stereotyyppiset miehet. Kreikkalaisessa mytologiassa kipu on lähtökohtaisesti melkein aina ansaittua.

Tuomo: Joo.

Elina: Se on jonkinlainen jumalten rangaistus hybriksestä tai muusta universaaleja hierarkioita uhmaavasta käytöksestä, ja silloin se on lähtökohtaisesti nöyryyttävää ja ansaittua. Kun taas sitten roomalaisessa legendaarisessa historiankirjoituksessa, jossa on näitä kärsiviä sankareita, sotureita, se helposti esitetään ansaitsemattomana, mutta sankarillisesti kestätyinä ja kärsittyinä. Mikä on tietenkin asia, joka on semmoinen kuvaamistapa, joka on vaikuttanut kristilliseen traditioon hirveän voimakkaasti.

Tuomo: Joo ja mä voisin kuvitella, että myös tämä kristinusko taas tuo oman sävöksensä tähän...

Elina: Ehdottomasti.

Tuomo: ...koska kärsimyksellä on kuitenkin keskeinen rooli siinä kristillisessä traditiossa.

Elina: On ja kristinuskohan on vaikuttanut ja vaikuttaa edelleen hirveän paljon siihen, mitä me ajatellaan kivusta ja kärsimyksestä, miten sitä kuvataan taiteen kentällä. Mutta ehkä just sellainen asia, mihin on kiinnostavaa porautua, on se, että miten paljon se kristinusko sitten ammensi siitä kulttuurisesta taustasta, josta se kumpusi ja josta se muodostui eli kreikkalaisroomalainen antiikki. Että missä määrin se oli ikään kuin vastareaktio ja missä määrin se oli jatkumoa.

Tuomo: Joo. Se on tosiaan hyvä muistaa, että sekään ei ole missään tyhjiössä syntynyt.

[musiikkia]

Tuomo: Palataan vielä hetkeksi Roomaan ja sun tutkijalehtorikauteen. Sä tutkit siis seksuaalisen väkivallan narratiiveja kreikkalaisroomalaisessa mytologiassa. Menikö oikein?

Elina: Meni joo.

Tuomo: Joo.

Elina: Joo, mä tutkin kreikkalaisen mytologian väkivaltaa ja sukupuolta käsitteleviä tarinarakenteita ja sitä, että miten niitä sitten uudelleen kirjoitettiin ja varioitiin yhtäältä roomalaisessa varhaisen keisariajan kirjallisuudessa ja toisaalta nykyajassa. Mä halusin tuoda tähän nämä kaksi tasoa, koska mä olen itse roomalaisen varhaisen keisariajan tutkija ja sen ajan kirjallisuuden tutkija ennen kaikkea, niin se, että miten sitä siellä varioidaan ja sitten toisaalta tämä antiikin jälkivaikutus. Tämä lähti tämä projekti siitä, kun sen sotaepiikan läpikäymisen kautta tutustuin jonkin verran tai aika paljonkin siihen mytologiseen tarinatraditioon ja sitten roomalaisen historiankirjoituksen tutkimuksen kautta siihen

roomalaiseen legendaariseen tarinankerrontaan. Ja huomaa sen, että siellä on tosi paljon sukupuolitettua väkivaltaa ja sillä väkivallalla on myös tosi tarinankerronnallinen voima. Se on usein joko sen tarinan alulle paneva tai kannatteleva tekijä. Se määrittää niitä henkilöhahmojen, henkilöhahmojen välisiä suhteita, yhteisöjen valtasuhteita. Se on tosi semmoinen dynaaminen tarinaa eteenpäin ajava voima.

Tuomo: Joo.

Elina: Sitten samaan aikaan kuitenkin se väkivallan kokijan kokemus jää usein vähän hämmäiseksi. Sitä joko kuvataan hyvin vähän tai sitten sitä kuvataan silleen... Mä käytin erityisesti Ovidiuksen Metamorfooseja paljon aineistona.

Tuomo: Joo.

Elina: Siellähän sitä kuvataan usein silleen vähän pelolla mässäilevään tyyliin, että se on tarinan tyyllinen voimakeino myöskin. Mua kiinnosti analysoida tarkemmin sitä, että miten näitä tarinoita kerrotaan, millaisia merkityksiä asioille annetaan niitten sisällä. Ja erityisesti tässä tullaan nyt siihen, mitä mä olen ammentanut sieltä työryhmäajoista, että millaista toimijuutta sillä väkivallan kokijalla on, millaisia vaikutusmahdollisuuksia hänellä on siihen tarinaan ja sen kuljettamiseen.

Tuomo: Joo. Tuo on tosiaan kiinnostavaa, että kuitenkin pitkään varmaan vuosisatoja tämä tulkinta on keskittynyt siihen sen väkivallan tekijään eikä siihen kokijaan. Tämä on tietysti tärkeä myös tämä näkökulma pyrkiä ottaa huomioon. Niin kuin sanoit, väkivalta ja usein nimenomaan ehkä seksuaalinenkin väkivalta on aika keskeinen teema antiikin mytologiassa. Vaikka Rooman perustamismyyttiäkin ajatellaan, siellä Romulus ja Remus on seksuaalisesta väkivallasta syntyneitä tai sen seurauksena syntyneitä. Siellä on Sabiinitarten ryöstöä ja sitten on tämä Lucretian raiskaus, josta Rooman tasavalta ponkaisee.

Elina: Kyllä.

Tuomo: Ja sitten tietysti täällä jumalmyyttien puolella teemoja, joka voi tuntua nykylukijasta aika shokeeraaviltakin. Siellä on brutaalia lapsenmurhaa ja inestiiä ja kannibalismia ja vaikka mitä.

Elina: Mm.

Tuomo: Niin kuin sanoit, Ovidiuksellakin voi olla vähän mässäilyn sävyä tietyllä tavalla tässä. Sä puhuit pelolla mässäilystä kyllä. Mitä mieltä sä olet tästä, että nykylukijalle tällainen voi tuntua aika shokeeraavalta?

Elina: No ehdottomasti voi tuntua. Nehän on tosi rajuja tarinoita, mitä siellä on. Ja niin kuin sanoit, että ei pelkästään se seksuaalinen väkivalta, vaan kannibalismia ja lapsenmurhaa ja mitä ikinä.

Tuomo: Joo, siellä on vaikka mitä.

Elina: Silpomista runsaasti.

Tuomo: Joo.

Elina: Se oli kyllä asia, jota joutui paljon miettimään sen projektin aikana. Ei pelkästään sen kohdalla, että miten näistä kirjoittaa, vaan myös sen, että miten niistä puhuu esimerkiksi opetustilanteessa. Se on ihan oma lukunsa sitten. Mutta joo se, miten tuollaisia aiheita lähestyä. Mä sanoisin ehkä, että ainakin kahdella tapaa. Tutkijana kun kirjoittaa tällaisista aiheista, semmoinen asia, mikä on tosi tärkeää tehdä mielestäni, on se kontekstin avaaminen, sen antiikin kontekstin avaaminen.

Tuomo: Aivan.

Elina: Näihin tarinoihin liittyvät kulttuuriset, sosiaaliset, intertekstuaaliset tasot. Sellaiset tasot, jotka monelle antiikin lukijalle ainakin oppineelle lukijalle on ehkä olleet selviä, mutta nykylukijalle ne helposti menee ohi. Mä usein käytän esimerkkinä tästä puhuessa just tuota Prognen ja Filomelan myyttiä, jossa on siis ensin raiskaus, sitten silpominen, sitten lapsenmurha, sitten kannibalismi.

Tuomo: Joo, siinä on kyllä koko tämä värisuora suorastaan.

Elina: Koko värisuora joo. Siinä tavallaan auttaa paljon, jos avaa niitä asioita, mitä siihen liittyy, että millaisia asioita esimerkiksi Ovidius kertoessaan tämän tarinan Metamorfooseissaan on todennäköisesti... mitkä on vaikuttaneet siihen. Siellähän puhutaan perhesuhteiden saastuttamisesta. Siellä puhutaan sosiaalisten hierarkioiden rikkomisesta, jumalallisten lakien uhmaamisesta. Siellä puhutaan mahdollisesti myös vallan väärinkäytöstä ja sananvapauden rajoittamisesta. Eli Filomelan irti leikatun kielen voi lukea tällaisena metaforana ja sitten...

Tuomo: Niin, tässä Rooman uudessa hallintojärjestelmässä.

Elina: Niin. Just näin, itsevaltaisessa hallintojärjestelmässä.

Tuomo: Joo.

Elina: Ja sitten sen lapsenmurhan kautta siinäkin voi korostaa sitä, että siinä ei ole kyse pelkästään verisestä kostosta, vaan myös sen isälinjan katkaisemisesta ja sitä myötä tulevien sukupolvien säästämistä siltä saastuttavalta vaikutukselta.

Tuomo: Aivan.

Elina: Eli tavallaan tällaiset asiat. Kun me kiinnitetään niihin huomiota, me pystytään tekemään oikeutta sille lähteellä omassa kontekstissaan, ettei se näyttäydy pelkästään sillä väkivallalla mässäilemisinä, miten se helposti saattaa nykylukijalle näyttäytyä.

Tuomo: Joo. Tuo on kyllä hirveän tärkeä pointti tämä näiden kulttuuristen kontekstien ymmärtäminen. Ehkä antiikintutkijalla on juuri tässä vastuu, voisi sanoa.

Elina: Mm.

Tuomo: Vaikka tietysti antiikintutkijoinahan me ei tietenkään voida omia näitä myyttejä...

Elina: Ei toki.

Tuomo: ...mutta just tämä, että me voidaan niitä taustoja pyrkiä avaamaan.

Elina: Mm ja sitten ehkä toinen asia, mikä on tärkeä avata, kun tällaisista vaikeista aiheista puhutaan, niin se oma positio. Tätä nyt ei ehkä tarvi aina kirjoittaa auki niin yksityiskohtaisesti, mutta miettiä ainakin itselle se, että millaisista lähtökohdista mä itse tätä aihetta lähestyn, mitä mä ajattelen näistä asioista, miten mun oma kulttuuritausta, sosiaalinen asema, arvomaailma vaikuttaa siihen, miten mä luen näitä lähteitä. Ja sitten tietenkin se, että jos asemoi itsensä johonkin teoreettiseen viitekehykseen, niin kuin mä olen vaikka käyttänyt feminististä kirjallisuuden tutkimusta, se on sitten taas tärkeää sanoittaa.

Tuomo: Joo ilman muuta. Tutkijatkaan ei ole tosiaan missään ideologisessa tyhjiössä.

Elina: Ei.

Tuomo: Niin kuin sanoit, on oleellista, että siinä on tiettyä läpinäkyvyyttä ja on itselleen älyllisesti rehellinen sen asian suhteen.

[musiikkia]

Tuomo: Mitä sanoisit, mitä antiikin myyteillä ja niiden väkivaltanarratiiveilla ja väkivaltakuvastolla on tarjottavaa nykyihmiselle ja nykylukijalle?

Elina: Onhan niillä paljonkin. En halua lähteä sen viihdearvon kautta [naurahtaa].

Tuomo: Joo. No tietysti silläkin on oma.

Elina: Mutta totta kai ne on jännittäviä tarinoita. Mutta ehkä se, että kun puhutaan aika traumaattista tai traumatisoivaa sisältöä sisältävistä tarinoista, myytillähän on arvoa sen takia, että sillä on sekä kollektiivista merkitystä että yksilöllistä merkitystä tai henkilökohtaisella tasolla merkitystä.

Tuomo: Joo.

Elina: Henkilökohtaisella tasolla tällaisten vaikeiden, jopa järkyttävien tarinoiden lukeminen sehän voi auttaa käsittelemään vaikeita kokemuksia tai vaikeisiin aiheisiin liittyviä ajatuksia semmoisen turvallisen etäisyyden päästä. Kun taas sitten yhteisöllisellä tasolla tällaisten mytologisten kertomusten uudelleen kertomisen kautta niitä voidaan käyttää esimerkiksi kritisoimaan väkivaltaisia valtarakenteita tai kulttuurista tai sosiaalista epätasa-arvoa. Tässä omassa projektissa mä keskityin nimenomaan populaarikulttuuriin. Mä halusin tehdä sen sen takia, että populaarikulttuurillahan ei ole ihan niin selkeästi artikuloitu yhteys klassiseen traditioon kuin niin sanotuilla korkeakulttuurin muodoilla ja silti ne on siellä pinnan alla tosi voimakkaasti ne antiikin tarinat, koska mytologia on sellainen, että me usein tunnetaan ne tarinat, vaikka me ei tiedettäisi kuullemme niitä. Me ollaan kuultu niin monia variaatioita niistä, että ne kuulostaa tutulta. Mä voisin sanoa esimerkiksi, että yksi osa-alue, johon mä keskityin, oli antiikin väkivaltamyttien uudelleen kirjoittamiset popmusiikissa. Mä analysoin muutamia esimerkkejä naispuolisilta nuorehkoilta folk pop -artisteilta, jotka on käyttäneet omassa biisinkirjoittamisessa Daphen ja Eurydiken ja Persefonen ja Cassandran tarinoita.

Tuomo: Anna esimerkkejä.

Elina: Esimerkkejä.

Tuomo: Joo.

Elina: No esimerkiksi Anaïs Mitchell, joka on amerikkalainen biisinkirjoittaja, hänen Hometown-musikaali ja sen pohjalta tehty albumi. Siellä tämä Eurydike ja Persefone -teema on tosi voimakkaasti läsnä.

Tuomo: Joo.

Elina: Ja sitten taas Emmy the Great, joka on brittiläinen folk pop -artisti, hänen yksittäisessä biisissä Cassandra... tai se on osa albumia, jossa käytetään länsimaisia tarinoita, myyttejä ja fairytale-traditiota käsittelemään omia vaikeita kokemuksia. Cassandra oli siellä tosi voimallinen biisi, jota analysoin. Sitten myös Laura Marling, joka on toinen brittiläinen folk-artisti. Hän on käyttänyt hyvin laajasti mytologiaa omassa tuotannossa. Mä otin tämän nyt sen takia esimerkiksi tämän musiikin, koska nämä on sellaisia artisteja, jotka on enemmän tai vähemmän sanoittaneet omaa feminististä maailmankuvaansa ja selkeästi käyttävät sitä antiikin mytologiaa sanoittamaan paitsi mahdollisesti omia henkilökohtaisia ajatuksia ja tuntemuksia, myös kritisoidaan yhteiskunnallisia epäkohtia ja sukupuolten välistä epätasa-arvoa. Siinä jotenkin näkee, että miten se antiikin myytti parhaimmillaan voi olla... että mytologia, tarina, jossa se sukupuolten epätasa-arvo ja epäsymmetriset valtasuhteet on sisäänrakennettuja, sitä voi käyttää kyseenalaistamaan sitä samaa ilmiötä nykyajassa.

Tuomo: Joo. Jokunen kesä sitten luin tämän Madeline Millerin Circe-kirjan, joka Circe-noidan näkökulmasta kertoo uudelleen tätä myyttiä. Sanotaan, että ehkä sitäkin voi jonkinlaisena feministisenä uudelleen tulkintana tästä myytistä pitää.

Elina: Ehdottomasti. Mä kirjoitin tämän projektin osana myös artikkelin, se on nyt vielä kustannusprosessissa, mutta tulee piakkoin ulos, jossa mä käsitteelen just tätä viihteellistä fiktiivistä mytologista kirjallisuutta, jossa on näkynyt aikamoinen buumi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Varsinkin naisten kirjoittamaa myyttien uudelleen tulkintaa viihteellisen kirjallisuuden puolella.

Tuomo: Joo, siltä vaikuttaisi.

Elina: Yksi näistä teoksista, joista mä käsitteelin, oli just tämä Madeline Millerin ei Circe itse asiassa vaan...

Tuomo: Song of Achilles.

Elina: Song of Achilles, joo eli Akhilleen laulu. Onkohan se käännetty sillä nimellä.

Tuomo: Luulisin joo.

Elina: Joo. Niin kirjoitin artikkelin, jossa mä tutkin siis Troijan sotaan liittyviä uudelleen kirjoittamisia ja sitä, että miten siellä ne homeerisen arkaaisen aika aggressiivisen maskuliinisuuden ihanteet, miten ne clashaa nykyaikaisen liberaalimman maskuliinisuusajatuksen kanssa nimenomaan seksuaalista väkivaltaa käsittelevissä narratiiveissa.

Tuomo: Joo. Homeroksellahan on myös paljon tätä, kun puhutaan kärsivästä miesruumista, siellä hyvinkin graafista kuvailua siitä väkivallasta ja kärsimyksestä.

Elina: On todella. Tässä kohtaa voin nostaa nykyisessä projektissa työskentelevää kollegaa Jaakkojuhani Peltosta, joka on siis nimenomaan sotaista maskuliinisuutta tutkinut paljon ja meidän projektin kohdalla tutkii sitä, miten antiikin ehkä jollain tavalla jopa arkaainen miesihanne, jossa miesruumis ottaa osunaa ja kestää ja kärsii...

Tuomo: Joo, joo.

Elina: ...miten sitä on varioitu myöhempinä aikoina. Tosi kiinnostavia kysymyksiä.

Tuomo: Joo. Tuo on tosiaan tosi kiinnostava projekti. Odotan jännityksellä sitten, kun alkaa tutkimustuloksia tippumaan ulos. Jos mä saan nopeasti kysyä, onko teiltä tulossa jonkinlainen kokoomateos vai minkälainen?

Elina: Joo. Meiltä on tulossa suomenkielinen kokoomateos, johon jokainen projektin jäsen kirjoittaa omien teemojensa pohjalta pari lukua. Se on sellainen, että siinä laukataan hyvin pitkällä skaalalta sieltä antiikin mytologiasta nykypäivään ja tutkitaan vähän valikoiden eri aikakausina näitä kärsivän miesruumiin tulkintoja. Meillä on siis meidän painotukset vähän erilaisia. Ville Hakanen on taidehistorioitsija, Henna Ala-Lehtimäki on kulttuurihistorian väitöskirjatutkija ja sitten taas minä ja Jaakkojuhani ollaan Rooman historioitsijoita, mutta aika vahvasti sinne jälkivaikutukseen painottuneita. Sitä kautta kukin tuo vähän omia vahvuuksiaan tähän. Eli meiltä tulee tämä suomenkielinen yhteisjulkaisu, ja sen lisäksi kukin jäsen on sitoutunut omiin projekteihinsa. Mä itse työstän tämän projektin ohessa monografiaa, jossa mä tutkin kreikkalaisten silpomismyyttien tulkintoja roomalaisessa keisariaikaisessa kulttuurissa. Eli siis Marsyas, Aktaion, Hippolytus, mitä näin on.

Tuomo: Joo, niitä piisaa.

Elina: Niin joo.

Tuomo: Joo. Sä olet tosiaan tuota jälkivaikutusta paljon tutkinut. Sä olet myös kirjan kirjoittanut muun muassa keisari Augustuksesta ja sen myös tästä jälkivaikutuksesta ja miten myös populaarikulttuurissa ja kirjallisuudessa... En tiedä, tarviiko siitä Augustuksesta nyt tähän väliin, mutta jos sä haluat, voit toki siitäkin jotain sanoa Augustuksen jälkivaikutuksesta.

Elina: No ehkä siitä voi sanoa vaan sen verran, että se oli se mun portti tähän antiikin jälkivaikutuksen tutkimukseen.

Tuomo: Okei.

Elina: Se oli se ensimmäinen projekti, jonka kautta aloin enemmän näihin syventyä ja opiskella asiasta. Ja totta kai siitä jäi sitten sellainen innostus, kun huomasi, että jälkivaikutusta on niin monenlaista, että se on kaikkialla. Ja sitä totta kai on myös suomalaisen antiikintutkimuksen kentällä jo tehty paljon eri osa-alueilla, niin huomasi, että se on semmoinen kaivo, josta voi kyllä ammentaa jatkossakin.

Tuomo: Joo. Jos vielä noista myyteistä tai ehkä antiikin kirjallisuus ja myyttien representaatiot kirjallisuudessa. Nehän on tietysti lähes poikkeuksetta miesten kirjoittamia. Tästä voisi tietysti jollain herätä ajatus, että näihin keskittymällä voi tukea jotain tällaisia patriarkaalisia rakenteita. Mitä mieltä sä olet tästä?

Elina: Niin, no pahahan se on, jos pitäisi ulos sulkea miesten kirjoittamat lähteet omasta tutkimuksesta, niin vaikeaksihan se menee.

Tuomo: Joo, antiikin tapauksessa menee hankalaksi.

Elina: Mutta ehkä mä ajattelisin, että just tuo, mitä aikaisemmin puhuttiin siitä, että kyse ei ole pelkästään siitä, mitä niissä lähteissä sanotaan, vaan myös lukijalla on valtaa. Niitä voi käyttää hyvin monilla eri tavoilla. Niitä voi käyttää jopa kritisoimaan juuri sitä samaan patriarkaalista ajatusmaailmaa, mitä ne esittää. Se, että käyttää suuren osan ajastaan lukemalla äärimmäisen väkivaltaisia ja äärimmäisen patriarkaalisia tekstejä, ei onneksi automaattisesti tarkoita sitä, että ne muokkaisi omaa maailmankuvaa merkittävästi siihen suuntaan.

Tuomo: Joo.

Elina: Esimerkiksi just tuo Metamorfoosit on mun mielestä ihan hirveän rikas ja kiinnostava teos monestakin syystä, mutta esimerkiksi sen takia, että jos miettii just sitä jälkivaikutusaspektia. Ovidiuksen Metamorfoosit on just sellainen teos, jossa ruumista ja kehoa toistuvasti käytetään vertauskuvana allegorisesti käsittelemään joko kulttuuris-sosiaalisia murroksia, jotka on olleet tosi suuria Ovidiuksen aikana tai sitten yksilöllisellä tasolla tapahtuvia psykologisia murroksia. Ja nämä on sellaisia asioita, mitkä sitten taas monissa nykykulttuuriin populaarikulttuurin teemoissa feministisissä uudelleen tulkinnoissa tosi selkeästi tulee myös esiin, että se keho on se instrumentti, jonka kautta puhutaan joko sosiaalisesta epätasa-arvosta tai henkilökohtaisista traumoista. Siellä mun mielestä on sellainen yhteys, joka mahdollistaa sen, että on myös mahdollista lukea ja käyttää tällaisia lähteitä ja samaan aikaan pyrkiä jotenkin säilyttämään se oma feministinen maailmankatsomus.

Tuomo: Joo ja tosiaan nyt ehkä kuulijoille voi olla hyvä tässä vielä lyhyesti palauttaa mieleen, minkälainen teos Ovidiuksen Metamorfoosit on.

Elina: Ovidiuksen Metamorfoosit on heksametrieepos, joka on kirjoitettu ihan ajanlaskun alussa. Julkaisuvuosi taitaa olla 8 jälkeen ajanlaskun alun.

Tuomo: Joo, muistaakseni.

Elina: Se on aika epätyypillinen eepos siinä mielessä, että siinä missä monet muut heksametrieepokset samalta ajalta, kreikkalaiset ja roomalaiset eepokset, ne kietoutuu yhden suuren tarinan ympärille. Tämä Ovidiuksen Metamorfoosit on kokoelma erinäisiä kreikkalaisesta mytologiasta tuttuja tarinoita, jotka jollain tavalla temaatteisesti liittyy toisiinsa. Näitten eri kirjojen välillä on nähty temaatteisia yhteyksiä, mutta sitten siellä taas myöskin hyvin vapaasti hypitään aiheesta toiseen. Se on tulkinnallinen kultakaivos, koska sitä voi tulkita hyvin monesta eri näkökulmasta ja se monella tapaa heijastelee sitä omaa aikaansa. Tämähän ajoittuu siihen keisari Augustuksen aikaan, ja Ovidiusta on pidetty usein vähän kumouksellisena kirjoittajana Augustuksen ajassa. Hänet karkotettiin Roomasta.

Tuomo: Joo, hän oli maanpaossa tosiaan.

Elina: Joo, tuntemattomasta syystä.

Tuomo: Tuntemattomasta syystä.

Elina: Mutta yksi syistä on voinut olla nimenomaan tämä Metamorfoosit-teos, joka suunnilleen samoihin julkaistiin.

Tuomo: Joo.

Elina: Siellä voi nähdä hyvin paljon sellaista kätkeytyä kritiikkiä tätä Rooman uutta yksinvaltaista hallintomuotoa vastaan, jos haluaa sillä tavalla lukea.

Tuomo: Joo. Se on ihan mahdollista ja johonkin runoon ilmeisesti karkotus liittyi, mutta ei ihan tarkkaan tiedetä, mikä se syy sitten on. Tämä Metamorfoosithan on sinänsä kiinnostava teos, että siinä on näitä myyttejä, joissa taustalla on jo satoja vuosia sitä mytologista perinnettä. Ja sitten toisaalta just tässä Ovidiuksen välittämässä muodossahan nämä monet myytit on nimenomaan välittyneet meille sellaisessa ns. kanonisoidussa muodossa.

Elina: Joo ja monien myyttien kohdalla se on myös ainoa säilynyt hyvin yksityiskohtainen kuvaus siitä tarinasta. Vaikka se tarinaperinne taustalla on erittäin pitkä ja vahva ja saattaa olla vaikka materiaalisia kuvallisia kuvauksia, joissain tapauksissa tämä Ovidiuksen versio on ainoa yksityiskohtainen kirjallinen kuvaus.

Tuomo: Joo.

[musiikkia]

Tuomo: Niin kuin mä tässä mainitsin, instituutissa tosiaan on pitkä sukupuolentutkimuksen traditio. Pystyisitkö sä kertomaan siitä enemmän?

Elina: Joo toki. Se on ihan totta, että sehän on yksi instituutin ydinaloista tai voisi ajatella, että se epigrafiikka ja piirtokirjoituksen tutkimus on yksi instituutin tutkimuksen sydänjuonne.

Tuomo: Joo.

Elina: Ja sitten taas sukupuolentutkimus tai naistutkimus, miten sitä aikaisemmin kutsuttiin, on toinen. Ja usein...

Tuomo: Kyllä, kyllä. Ja ne tietysti tukee...

Elina: Just näin. Useiden instituutin projektien kohdallahan ne on tullut yhteen tosi upeasti ja saumattomasti.

Tuomo: Juuri näin.

Elina: Mutta jos tuosta naistutkimuksesta ja sukupuolentutkimuksesta just puhutaan, pitää tietenkin nostaa esiin Päivi Setälä tässä kohtaa.

Tuomo: Ilman muuta.

Elina: Joka ollessaan instituutin johtajana 90-luvun alussa oli luomassa tätä tutkimustraditiota. Päivi Setälähän on varmasti suurellekin yleisölle tuttu myös akateemisten piirien ulkopuolella. Hän on kirjoittanut myös popularisoituja teoksia Antiikin nainen, Keskiajan nainen, Renessanssin nainen.

Tuomo: Kyllä.

Elina: Eli ollut todella tämän alan grand old lady. Päivi Setälän työryhmä, jotka tutki naisten taloudellista valtaa ja vallan käyttöä Rooman valtakunnassa, niin sieltähän sitten nousi monia nimiä, jotka on omalta osaltaan olleet viemässä tätä traditioita eteenpäin ja soihduttaneet eteenpäin. Instituutin nykyinen johtaja Ria Berg...

Tuomo: Kyllä.

Elina: ...joka on tuonut tosi upeasti ja vahvasti just siihen antiikin sukupuolen- ja naistutkimuksen traditioon materiaalien lähteiden käyttöä mukaan ja julkaissut instituutin tutkimussarjassa just vaikkapa tämä Material Sides of Marriage, jossa naisten rooli kotitalouksien ekonomiassa on tullut esiin.

Tuomo: Kyllä, kyllä.

Elina: Ja roomalaista kurtisaania käsittelevän teoksen, jossa on tutkittu sitä, miten tällaista kirjallista stereotyyppiä tai toposta voidaan tutkia materiaallisen evidenssin kautta. Ja sitten taas toinen henkilö, joka oli myös tässä Setälän ryhmässä, Ville Vuolanto, joka on ollut todella keskeinen henkilö taas sitten lapsuuden historian ja antiikin sosiaalishistorian tutkimuksen vahvistamisessa ja sen tradition luomisessa Suomessa.

Tuomo: Joo.

Elina: Tässä näkyy mun mielestä upeasti se, miten just sukupuolentutkimuksen ja sosiaalishistorian tutkimuksen kohdalla, miten ne sukupolvien väliset ketjut näkyy, miten jokainen uusi tutkijasukupolvi aina oppii jotain sieltä omista opiskelijakokemuksista ja vie osaltaan eteenpäin sitä traditiota.

Tuomo: Kyllä.

Elina: Olen iloinen voidessani olla osa sitä nyt näitten omien sukupuolentutkimusten kautta.

Tuomo: Joo, nimenomaan. Ainahan tässä seisotaan jonkun harteilla.

Elina: Todella ja tietenkin sitten jos puhutaan vielä tuosta sosiaalishistoriallisesta traditiosta laajemmin, pitää katsoa sinne Tampereen yliopistoon ja Trivium-tutkimuskeskukseen päin. Heidän tutkijathan on olleet tosi voimakkaasti mukana tuomassa myös Suomen Rooman-instituutin tutkimukseen mukaan tätä juonetta.

Tuomo: Joo.

Elina: Katariina Mustakallion ja Ville Vuolannon lisäksi Sari Katajala-Peltomaa esimerkiksi on näissä instituutin... ja Christian Krötzl hyvänen aika.

Tuomo: Kyllä.

Elina: Instituutin aikaisempi johtaja. Olleet näissä instituutin julkaisusarjoissa tuomassa tätä sosiaalisten suhteitten ja verkostojen tutkimusta.

Tuomo: Ja monesti myös tällaisella laajalla ajallisella skaalalla longue durée -otteella.

Elina: Mm sekä antiikki että keskiaika ja jopa niiden yli parhaimmillaan.

Tuomo: Juuri näin. Kiitos Elina, että tulit tänne takaisin Parlatorioon. Tällä kertaa kuultiin nimenomaan asioita sun näkökulmasta. Mä luulen, että kuulijat on tästä mielissään.

Elina: Kiitos kutsusta. Oli kiva päästä puhumaan näistä omista projekteista ja niistä osana tätä instituutin tutkimustraditioita.

Tuomo: Joo ja onnittelut vielä tästä uudesta projektista myös ja dosentuurista.

Elina: Kiitos paljon.

[musiikkia]